

autorka opírá o svoji studii z roku 2009, v níž vyslovila domněnku, že sborník v roce 1417 objednal Oldřich z Rožmberka pro krumlovský klášter minoritů.⁷ Na čtenáři však více méně ponechala, aby si zjistil, že se ikonografií sedmi hříchů v Krumlovském sborníku již obšírně zabývala ve zmíněné knize *Militia est vita hominis* (s. 148–158). Zjevně proto, aby nedošlo k opakování, zaplnila Rywиковá stránky citacemi z jiných textů a vlastní ikonografií Smrti zde dosti odbyla. Vhodně naopak uvedla a vyložila dvě vyobrazení Smrti v Knížkách o smrti bujného mládence připisovaných Tomáši ze Štítného. Vůbec se však nedozvíme, že Smrt v podobě kostlivce s kosou vystupuje i v kapitole O pravém svobodství v Ráji duše Alberta Velikého.⁸

V nesnadné situaci se Daniela Rywиковá ocitla i v následující kapitole „*Danse Macabre*. Dva pražské Tance smrti jako kritika hříšného světa“, neboť oba výjevy publikoval a obšírně vyložil Alexander Patschovsky.⁹ I tu si však uměla poradit a výklad doplnila jednak o problematiku očištění, jednak o širší začlenění tématu do kališnického prostředí. Epilog o dekadentní, lascivní a groteskní Smrti na prahu moderní doby sice žádný domácí motiv uvést nemůže, dobře však postihuje proměny doby, v níž vedle hrozby smrti mohlo více vyjít najevo i *memento vivere*. Jako v celé knize čtenář má i v této kapitole potěšení z bohaté a kvalitní obrazové dokumentace. Naopak Vybrané texty v příloze jen rozšiřují rozsah knihy, na jejíž odborné jádro ve vztahu k tématu by stačila obšírná studie. Čtenář to však nebude mít autorce za zlé, neboť mu v knize poskytla působivé defilé vizuálních námětů Smrti z evropského středověku.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Pavel SOUKUP, *Jan Hus. Život a smrt kazatele*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2015 (= Česká historie 31)

227 s., ISBN 978-80-7422-374-7

Napsat monografii o Janu Husovi je pro historika prestižním i riskantním podnikem zároveň, a pokud se tak děje u příležitosti významného výročí jeho smrti, platí to

7) Daniela RYWIKOVÁ, *The Question of the Krumlov Miscellanea: The Chalice as Utraquist Symbol?* Umění 57, 2009, s. 349–363. Z novější literatury postrádám mimo jiné domněnku Václava Boka, že mohl jít o rukopis, který byl pod názvem *Speculum humane salvationis cum ymaginibus* zapsán v seznamu 38 rukopisů uložených 4. března 1418 na krumlovském hradě. Autor však krátce poté svou domněnku modifikoval, viz Václav BOK, *Literatura a literární kultura spjatá s rodem Rožmberků*, in: Rožmberkové. Rod českých velmožů a jeho cesta dějinami, České Budějovice 2011, s. 252.

8) Reprodukcí vyobrazení Krista, mladíka a kostlivce s kosou na pag. 202 nalezneme v katalogu Karla STEJSKALA a Petra VOITA, *Iluminované rukopisy doby husitské*, Praha 1990, obr. 117 na s. 197.

9) Alexander PATSCHOVSKÝ, *Totentanz, hussitische Revolution und Prager Universität. Ein dalmatischer Student der Carolina wird Schuster und Kalligraph*, in: Pocta JUDr. Karlu Malému, DrSc. k 65. narozeninám, Praha 1995, s. 144–165. Autor si mně postěžoval, že nemohl provést korektury a že z jeho textu byly vyřazeny další reprodukcce.

dvojnásob. Kniha Pavla Soukupa je navíc specifická tím, že se jedná o jeho vlastní (byť jen nevýznamně) rozšířený překlad německého originálu *Jan Hus*, který vydalo nakladatelství W. Kohlhammer ve Stuttgartu roku 2014 v řadě Taschenbücher. Již vzhledem k tomu by se dalo soudit, že kniha měla původně za cíl oslovit především laické publikum, jemuž nejsou české reálie Husovy doby mnoho známé. A takto bychom mohli odůvodnit i přítomnost pouze úsporného poznámkového aparátu, který autorovi slouží zejména k odkazům na profilující, zásadní studie – pokud samozřejmě nepracuje přímo s prameny. Pokud by to však současně navádělo k domněnce, že Soukup je ochoten se více či méně spokojit s opakováním dobře známých faktů a souvislostí, byl by to hrubý omyl.

Kniha je sice povšechným představením osobnosti Jana Husa spíše než analytickou prací, která by řešila sporné případy z Husova života a díla a diskutovala by u nich stav (často rozsáhlého) bádání, je to však pochopitelné. Síla Soukupovy práce není v pojednání detailu, ale v inovativním přístupu k Husovi jako fenoménu doby.

Za vše mluví tematické uspořádání knihy. Spolu s rejstříkem ji v české mutaci tvoří 16 kapitol včetně úvodu, v němž autor osvětluje metodu a cíle svého výkladu. Poté nabízí stručný přehled vývoje husovského bádání. Na trefném příkladu srovnání obrazu Husa u Ulricha z Richentalu a Petra z Mladoňovic, kteří v něm viděli buď kacíře, nebo světce, předznamenává, že ani následující staletí se snadno nezbaví polarizujících přístupů. Proti tomu budoucnost husovského bádání Soukup vidí jednak v širokém interdisciplinárním studiu a v komparaci s evropským děním. Je příznačné, že stále ještě k úvodní části knihy lze řadit i následující přehled chronologie Husova života, takže až čtvrtá kapitola o Husovi jako kazateli v Betlémské kapli nás plně vtahuje do děje jeho příběhu v souladu se Soukupovými specifickými interpretačními důrazy. Je to působivé vykročení do světa Husova lidového kazatelství a autor zde dokázal plně zúročit své mnohaleté bádání na toto téma. Do kapitoly zapracoval i případovou studii, v níž na příkladu Husových kázání na biblickou perikopu Mt 6,24-34 nastiňuje jeho vývoj jako kazatele. V páté kapitole se v souvislosti s odsouzením Viklefových článků pražskou univerzitou roku 1403 věnuje pražskému viklefismu a vztahu Husa k myšlení anglického nonkonformního myslitele. Nemohl se při tom vyhnout důležitým otázkám Husova domnělého remanentismu a donatismu.

Následující kapitola, ukotvená reflexí dění v letech 1405 a 1407, nás opět přivádí k tématu Husových kázání, i když tentokrát ke kléru. Soukup na základě četných komparací, především s kázáními Pierra d'Ailly, ukazuje shody i rozdíly v přístupu Husa a jeho vlivných současníků: zatímco francouzský kardinál si nedokázal představit reformu církve bez úzké vazby k instituci, Hus se ohledem na hierarchii nenechal svazovat, neboť jí jako nositelce reformy přestal důvěřovat. V další kapitole Soukup sleduje Husovu univerzitní kariéru a také okolnosti vydání Dekretu kutnohorského. Plynule navazuje popisem personální sítě, která ho obklopovala zejména na univerzitě a z níž se v Kostnici rekrutovali jeho přední odpůrci. V deváté kapitole Soukup v souvislosti s Husovou apelací proti spálení Viklefových knih roku 1410 nastiňuje způsoby, jimiž Hus a jeho věrní dokázali své myšlenky a postoje medializovat. Od konfiskace církevního majetku králem roku 1411 následně odvíjí výklad

o vztahu Jana Husa k světské moci a naopak. Právem při tom zdůrazňuje obecný fenomén zvýšené role intelektuálů ve veřejném či politickém prostoru v době schizmatu a reformních koncilů. Husovo odvolání ke Kristu roku 1412 Soukupovi následně posloužilo, aby v širších souvislostech osvětlil první fázi jeho procesu u kurie. Husova kniha *O církvi* z následujícího roku ho zase inspirovala k výkladu o jeho komplikovaném pojetí církve a poslušnosti vůči představeným. Nijak se netají tím, že teologický koncept predestinace s individuální morálkou není (u Husa) snadné uvést do bezvadně logického systému. Autor pochopitelně nenechává bez povšimnutí ani Husovu českojazyčnou literární činnost z jeho exilových let 1413–1414, která se stále těší intenzivní pozornosti jazykovědců a literárních historiků, a inovativně ji dává do kontextu se zahraničními teologicko-vernakulárními proudy a školami Husovy doby.

Nesmazatelné místo v dějinách betlémskému kazateli zajistilo ale až násilné rozřešení jeho pře v Kostnici. Předposlední kapitola nejen popisuje, jak k němu došlo, ale shrnuje i poznatky z předcházejících kapitol o důvodech Husova odsouzení. O nich nebylo pochyb: Hus se odmítl paušálně zřici koncillem odsouzeného Viklefa a nemohl také popřít, že anglickým teologem a filozofem inspirovanou kritikou kléru vynášel mezi lid. Současně ale Soukup nezamlčuje, že se Husova kauza stala součástí vyšší hry, jelikož koncil potřeboval hmatatelné výsledky své činnosti po sesazení Jana XXIII. na potvrzení své autority. Knihu uzavírá dovětek na téma Hus, husitství a reformace.

Je zřejmé, že badatelský přínos Soukupovy knihy tkví především v metodě výkladu, který kombinuje tři interpretační postupy. Jeden představuje komparace s Husovými evropskými současníky a do jisté míry i předchůdci, jež umožňuje názorně osvětlit, v čem se od nich Hus odlišoval a v čem ne a jaké impulzy vedly ke zformování zvláštní skupiny kolem něho. Druhým je snaha povědět něco více o tehdejší společnosti a jejím chápání světa. To ale neznamená, že by takto zvolená metoda výkladu současně potlačila „klasickou“ chronologickou linku Husova příběhu. Stručný nástin chronologie Husova života přináší jedna z úvodních kapitol, ale především dílčí kapitoly Soukupovy knihy jsou řazeny chronologicky, zatímco současně postihují základní fenomény, které konstituovaly formování Husovy osobnosti. Kniha tak těží z promyšleného interpretačního konceptu, který vede k přesvědčivému osvětlení příčin a důvodů Husova odsouzení. Od chronologicky odvíjející se biografie ve prospěch kontextuálního pojednání upustil například v první své husovské monografii Thomas Fudge (*Jan Hus. Religious Reform and Social Revolution in Bohemia*, 2010), jeho přístup ale není zdaleka tak komplexně promyšlen jako ten Soukupův.

Na druhou stranu přímé vztazení námětu jednotlivých kapitol k příčinám Husova odsouzení na závěr každé z nich působí místy uměle a v důsledku i rušivě. Například na konci kapitoly o odpustkové aféře 1412 není třeba explicitně upozorňovat na to, že Hus nebyl v Kostnici odsouzen jako násilník. Asi by se nenašel nikdo, kdo by tvrdil opak. Plně postačuje na základě pečlivě získaných a osvětlených poznatků nakonec vypíchnout to, co přispělo k Husovu odsouzení a jeho násilné smrti, jak se to děje v předposlední kapitole.

Tematicky je síla Soukupovy knihy v autorových hlubokých znalostech středověkého kazatelství. Jak naznačuje již její podtitul, Soukup se nijak netají tím, že v Husově kazatelství vidí – a zcela oprávněně – jeden z neuralgických bodů jeho života, a to i proto, že se jednalo o významný nástroj Husovy komunikace s okolím.

Zmínil jsem, že interpretačně nosný je v Soukupově práci komparativní přístup. Tím spíše by bylo přínosné ve čtvrté kapitole nesrovnávat zmíněnou perikopu pouze napříč Husovými postilami, ale i napříč výklady jiných jeho současníků. Podobně v navazující kapitole o viklefismu by bylo užitečné komparativně osvětlit, proč Jan Viklef mohl bezpečně dožít na své faře v Lutterworthu, a jeho pražský ctitel nikoli. Výklad o působení světské moci v Husově a Viklefově době by tím získal další silný impulz. Konečně lze jen uvítat, že se autor vyslovuje k tomu, jaký byl poměr Husa, husitství a (evropské) reformace. Jestliže mu však při tom za odrazový můstek posloužilo vystoupení Martina Luthera, je poněkud překvapivé, že právě Husovo srovnání s Lutherem odbývá až příliš stručně ve prospěch výkladu o husitství jako celku. Na druhou stranu je zřejmé, že i komparace má své meze a autor jistě nechtěl Husa zastínit výkladem o jiných velikánech latinského křesťanského nonkonformismu.

Faktograficky je kniha velmi spolehlivá, i když se zcela výjimečně objevuje několik málo tvrzení, která vzbuzují otázky. Není nic známo o tom, že by Hus stockholmský rukopis s Viklefovými filozofickými texty pořídil přímo pro Křišťana z Prachatic (s. 46). Jisté je pouze to, že Hus pro Křišťana opsal řeč francouzského ambasadora Honoré Boneta, jak o tom víme z klementinského rukopisu XIII F 16. Přinejmenším za poznámku by stála skutečnost, proč autor nadále mluví ve stopách Jiřího Kejře o dvou příkazech arcibiskupa Zbyňka odevzdat Viklefovy knihy (s. 50–51 a 132), jestliže tuto hypotézu přesvědčivým způsobem ve prospěch jediného příkazu zpochybnil roku 2010 Martin Nodl v *Dekretu kutnohorském* a nověji to akceptoval ve svém *Janu Husovi* (2013) František Šmahel. Také neplatí tvrzení, že již při prvním Viklefově odsouzení v Římě Řehořem XI. v květnu 1377 došlo na téma eucharistie (s. 54). Konečně dvě protihusitské buly Martina V. byly vydány roku 1418, a ne 1417 (s. 177). Kdo by však zůstal u sledování těchto a snad i podobných nevýznamných nedokonalostí, připravil by se o to podstatné.

I odborníkovi, který by byl snad přesvědčen, že zná Husovu biografii z paměti, Soukup zprostředkovává svou nápaditou metodou výkladu řadu nových průhledů a souvislostí, ale i poznatků, jež čerpají především z dění „okolo“ Husa. Navíc vedle pregnantních a často i vtipných formulací je to plynulé zapracování citací dobových pramenů, jež činí knihu čtenářsky atraktivní. V pestrém spektru husovských biografii, a nejen poslední doby, tak *Jan Hus* Pavla Soukupa zaujal dosud neobsazené místo a jistě se právem bude těšit adekvátní pozornosti. A jestliže, jak uvedeno, je kniha přísně vzato rozšířeným překladem německého originálu, je dobře, že nejenom v Čechách.